

# Aktor

265501

Inna nazwa zawodu: nie występują

## **Zadania i czynności**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

Podstawowym celem pracy aktora jest tworzenie kreacji teatralnej bądź filmowej. Zanim jednak widz będzie podziwiał efekt finalny pracy aktora w postaci spektaklu czy filmu, musi on wykonać bardzo ciężką i mozolną pracę. Pamięciowe przyswojenie tekstu, które dla wielu z nas wydaje się być czymś niezwykle trudnym, w kontekście dalszej pracy aktora okazuje się być mało kłopotliwym. To, na czym głównie skupia się aktor, co stanowi sedno jego pracy, to analiza tekstu pod kątem znaczenia i emocji, opracowanie koncepcji artystycznej roli, zbudowanie charakterystyki postaci. Efekt finalny tej pracy – czyli sposób odgrywania roli przez aktora – jest wypadkową koncepcji samego aktora i reżysera, który na ogół ma głos decydujący.

Na co dzień aktor ma obowiązek uczestniczenia w przedpołudniowych próbach w teatrze, a wieczorem w spektaklu lub zdjęciach na planie filmowym czy serialowym. Obok prób i zdjęć aktor bierze także udział w wielokrotnych przymiarkach kostiumów, sporządzaniu makijażu, fryzur itp.

Bardzo często przygotowanie roli przez aktora wymaga od niego opanowania szczególnych umiejętności np. tanecznych, wokalnych, instrumentalnych, językowych, gimnastycznych, sprawnościowych, cyrkowych itp. Wówczas jest zobligowany uczestniczyć w dodatkowych zajęciach i pojąć te umiejętności na tyle, aby postać, w którą się wciela, była wiarygodna.

Aktor nieustannie musi dbać o swoją kondycję psychofizyczną. Powinien regularnie uprawiać sport, właściwie się odżywiać, mieć czas na odpoczynek i sen. Wymienione tu zachowania powinny charakteryzować życie każdego, niezależnie od zawodu jaki wykonuje, jednak w przypadku aktora jest to szczególnie ważne, gdyż praca w teatrze czy na planie filmowym mocno obciąża cały organizm. Aktorzy określają swą pracę jako bardzo ciężką. Spora dawka ruchu przez cały dzień, bądź przeciwnie – trwanie w bezruchu w niewygodnych pozycjach – są niezwykle wyczerpujące. Do wysiłku fizycznego należy jeszcze dołączyć wyczerpującą pracę umysłu, ciągłe skupienie, koncentrację, życie w emocjonalnym napięciu, które czasem wywołują u aktorów stany załamania czy depresji.

Zachowanie wysokiej sprawności intelektualnej w zawodzie aktora jest niezbędne. Powinien dużo czytać (nie tylko literaturę), znać historię, psychologię, kulturoznawstwo, socjologię, oglądać filmy, spektakle, stale wzbogacać swój warsztat aktorski i być otwartym na wszelkiego rodzaju nowości, być świetnym obserwatorem codziennego życia, które niejednokrotnie stanowi wielką inspirację.

Obok podstawowych zadań aktorzy podejmują się także innych prac (często z powodów finansowych) np. czytają w rozgłoszeniach radiowych powieści, biorą udział w słuchowiskach, prowadzą konferansjerkę na różnych imprezach, grają w reklamach, prowadzą kółka teatralne itp.

Wyższe szkoły teatralne szkolą studentów wydziału aktorskiego na dwóch specjalizacjach – dramatycznym i lalkarskim. Aktorzy dramatyczni są przygotowani do pracy w teatrach, filmie, telewizji, radio, estradzie zaś aktorzy – lalkarze, do pracy w teatrach lalek. W rzeczywistości jednak absolwenci obu wydziałów pracują, w zależności od potrzeb, umiejętności i zainteresowań, we wszystkich tych miejscach.

## **Środowisko pracy**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

## **Warunki materialne**

Podstawowym “narzędziem” pracy aktora jest jego ciało. Odpowiedni głos, gest, mimika, sposób chodzenia oraz umiejętność ich dostosowania do odgrywanych postaci, decydują o jego profesjonalizmie.

Praca aktora, w zależności od projektu, który realizuje, wykonywana jest w różnych przestrzeniach. Aktorzy teatralni i radiowi bardzo dużo czasu spędzają w budynku teatru, przy sztucznym oświetleniu – czasem bardzo intensywnym, czasem słabym, w dużej ilości pyłów z kotar, krzeseł widowni i rekwizytów, bez dostępu świeżego powietrza. Natomiast aktorzy pracujący na planie filmowym, muszą kręcić zdjęcia w różnych warunkach – w plenerze, budynkach, w powietrzu, pod wodą, w górach, w dzień, w nocy, w upale, wielkim mrozie, w deszczu i śniegu. Właściwie trudno jest znaleźć sytuację czy przestrzeń, w której nie przyjdzie aktorowi wcielać się w jakąś postać. Stąd też narażeni są oni na różnego rodzaju przeziębienia, choroby strun głosowych, krtani, gardła, stawów, układu mięśniowego i kostnego.

## **Warunki społeczne**

Praca aktora wiąże się nieustannymi kontaktami z innymi ludźmi. Przede wszystkim należą do nich koledzy – aktorzy, z którymi pracują przy konkretnej sztuce, filmie czy innym projekcie, następnie reżyser – główny szef przedsięwzięcia, a także scenarzysta, choreograf, scenograf, kostiumolog, fryzjer, sufler i wszyscy inni, którzy przyczyniają się do powstania dzieła. Dobra współpraca aktora z całą „ekipą” poprawia szeroko rozumianą jakość pracy.

W kontekście tego, co powyżej można by sądzić, że praca aktora jest pracą wyłącznie zbiorową, ale to połowa prawdy. Aktor bowiem wiele czasu spędza na indywidualnej pracy nad rolą, na budowaniu postaci, właściwym przekazaniu pożądanych treści i emocji.

Aktor z czasem może stać się osobą publiczną, znaną, sławną. Może mieć więc swoich fanów, ludzi, dla których będzie kimś szczególnym, wyjątkowym, ale też może mieć swoich przeciwników, którzy będą tylko czyhać na najmniejsze jego niedociągnięcia czy błędy.

Praca aktora poddawana jest nie tylko krytyce społecznej, ale także ocenie znawców przedmiotu – krytykom teatralnym, filmowym, członkom jury itp. Ich opinia może być zbieżna z opinią publiczności, bądź stać z nią w całkowitej sprzeczności. Takie rozbieżności są wpisane w każdy zawód artystyczny, więc także i aktorstwo, na co każdy wykonujący ten zawód musi być przygotowany.

## Warunki organizacyjne

Trudno określić stałą liczbę godzin pracy aktora, ponieważ zależna jest od zlecenia, jakie wykonuje. Na ten czas składają się nie tylko próby, spektakle, dni zdjęciowe, ale także wielogodzinne przymiarki kostiumów, fryzur, a nade wszystko praca indywidualna nad rolą, praca z tekstem, przepracowanie stanów emocjonalnych i zachowań postaci (to praca ciągła niemal przez całą dobę).

Godziny pracy aktora teatralnego są teoretycznie stałe, objęte wcześniej ustalonym harmonogramem, który zakłada pracę i w dzień, i w nocy, i dni wolne od pracy. Jednak ciągła dyspozycyjność jest wpisana w ten zawód. Może się zdarzyć choroba jednego z aktorów i harmonogram prób z dnia na dzień ulega zmianie, albo praca na próbie jest nie dość efektywna i wymaga jej wydłużenia, bądź ustalenia dodatkowego spotkania. Poza tym dzień pracy aktora jest „poszarpany”, to znaczy - pracuje przed południem, następnie ma kilkugodzinną przerwę, po czym rozpoczyna pracę popołudniową, aż do późnych godzin wieczornych.

W zależności od miejsca zatrudnienia i ilości zleceń, które równolegle realizuje aktor, może on pracować w jednej miejscowości, jego praca może łączyć się z częstszymi bądź rzadszymi wyjazdami poza miejsce zamieszkania, na większe bądź mniejsze odległości, bądź nawet opuszczeniem kraju na czas realizacji jakiegoś projektu.

Na aktorze spoczywa olbrzymia odpowiedzialność za pracę, jaką wykonuje. Jest to odpowiedzialność wobec innych aktorów, reżysera, instytucji, w której pracuje, aż wreszcie wobec widzów. Jego spóźnienia, niedyspozycja, brak przygotowania mają wpływ na przebieg pracy osób zaangażowanych w projekcie.

Praca aktora na pewno nie należy do prac zrutynizowanych, w których wciąż dzieje się to samo i tak samo. Z uwagi na to, że praca aktora jest pracą twórczą, nierzadko zespołową, mogą zdarzyć się sytuacje i działania wcześniej nieplanowane.

Zatrudnienie na etacie w teatrze wymaga od aktora systematycznej pracy i podporządkowania swoim zwierzchnikom - dyrektorowi teatru, reżyserowi. Nie oznacza to jednak, że aktor nie ma prawa przedstawić reżyserowi własnych propozycji dotyczących ról, jednak każdorazowo decydujący głos ma reżyser itp. Aktorzy, którzy nie są na stałe zatrudnieni i według własnego uznania poszukują dla siebie zadań aktorskich (filmy, seriale, dubbingi), są zobligowani do realizowania zadań zgodnie z podpisaną umową czy kontraktem.

## Wymagania psychologiczne

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

Aktor musi mieć przede wszystkim talent, coś, co trudno jest jednoznacznie zdefiniować, a co niezbędne jest do wykonywania tego zawodu. Na pewno na talent będzie składać się umiejętność wcielania w różnego rodzaju postaci, odgrywanie ról z właściwą im ekspresją tak, aby widz był przeświadczony, że to nie aktor, a prawdziwa postać ze sceny czy ekranu do niego przemawia.

Praca nad rolą, czyli budowanie portretu psychologicznego i fizycznego postaci, wymaga od aktora wielkiej kreatywności, wyobraźni, empatii, ciekawości, umiejętności podpatrywania rzeczywistości, odwoływania się do własnych i nie tylko własnych

doświadczeń. Profesjonalny aktor winien z jednakową wiarygodnością rano wcielić się w postać dobrego ojca, a wieczorem w bezwzględneho mafioso.

Aktorzy muszą mieć wspaniałą pamięć, zdolność koncentrowania uwagi i jednocześnie jej podzielność. Praca w hałasie, szybkim tempie i pod wpływem stresu, wymaga od aktora wielkiego hartu ducha, wytrzymałości psychofizycznej i cierpliwości.

Ponieważ praca aktora w bardzo dużej mierze jest pracą zespołową, wymagana jest od niego umiejętności współpracy z innymi, chęć współtworzenia dzieła, czasem bezwzględnego podporządkowania się (np. reżyserowi), a czasem umiejętności przekonania innych do własnej racji.

Cecha, którą aktor bezwzględnie powinien posiadać, to szeroko pojęta gotowość do podejmowania nowych wyzwań. Trudno wyobrazić sobie aktora, który wstydzi się wcielić w jakąś postać, popatrzeć drugiemu aktorowi prosto w oczy, przebywać z nim w bliskim kontakcie fizycznym, bądź nie potrafi wystąpić na żywo przed publicznością. Aktor musi być też odważny wobec pokonywania różnego rodzaju fizycznych trudności, których wymaga sztuka czy film, w którym gra, np. wspinania się na coś, pływania pod wodą, wykonywania forsownych ćwiczeń gimnastycznych itp.

## **Wymagania fizyczne i zdrowotne**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

Praca aktora jest pracą ciężką, obfitującą w silne przeżycia emocjonalne, wyczerpującą fizycznie i bardzo stresującą. Aktor odgrywa różnego rodzaju role, które nierzadko wymagają od niego dużej sprawności fizycznej, trwania w niewygodnych pozycjach. I choć trudno nakreślić jednoznacznie portret fizyczny aktora (bo przecież różne przychodzi im odgrywać role) należy przyjąć, iż powinna być to osoba o wysokiej wydolności fizycznej, czyli dużej sprawności układu oddechowego, krążenia, kostnego i stawowego, osoba dobrze widząca, słyszająca, posiadająca dobrze rozwinięty zmysł równowagi, dotyku i wycucia przestrzeni. Jako, że mówienie jest jednym z podstawowych zadań aktora, powinien on mieć bardzo dobrą dykcję, właściwą artykulację, umiejętność dynamizacji głosu. Barwa głosu i sposób mówienia są bardzo charakterystyczną wizytówką każdego aktora – jego identyfikatorem.

Od kandydatów na studia wyższe aktorskie wymaga się absolutnego zdrowia psychicznego i fizycznego. Nie oznacza to jednak, że jeżeli aktor z różnych przyczyn staje się osobą niepełnosprawną, musi być wykluczony z pracy w zawodzie. W tej sytuacji istotny jest dobór roli do jego warunków i możliwości fizycznych.

## **Warunki podjęcia pracy w zawodzie**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

Aktorem zawodowym może zostać osoba, która ukończyła wyższe studia aktorskie lub osoba, która pozytywnie zdała egzamin eksternistyczny z aktorstwa. Na egzamin mają prawo zgłaszać się osoby po ukończonym 22 roku życia, których staż aktorski nie może być krótszy niż 3 lata i może obejmować pracę w teatrze, filmie lub telewizji. Kandydaci powinni legitymować się minimum średnim wykształceniem (matura) i wyraźnym dorobkiem zawodowym (dwie role pierwszoplanowe, lub kilka znaczących ról drugoplanowych). W przypadku ukończenia studium aktorskiego przy teatrze – lata

studiów (nie mniej niż 3) mogą być zaliczone jako taki staż; zaś absolwenci innych szkół aktorskich (pomaturalnych bądź policealnych) powinni przedstawić zaświadczenie ukończenia studium.

Osoby, które nie spełniają powyższych warunków, nie są dyplomowanymi aktorami, tylko osobami wykonującymi ten zawód. Współcześnie dostęp do planu filmowego czy serialowego ma niemal każdy, o ile wygra casting. Tak więc aktor zawodowy wraz z amatorem stają przed komisją kwalifikacyjną w jednym szeregu, a wygrywa ten, który w doskonalszy sposób spełni jurorskie oczekiwania.

Najbardziej renomowane polskie uczelnie kształcące aktorów – magistrów sztuki, to:

Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie

31-109 Kraków, ul. Straszewskiego 21-22, [www.pwst.krakow.pl](http://www.pwst.krakow.pl)

Wydział Zamiejscowy Aktorski we Wrocławiu

53-333 Wrocław, ul. Powstańców Śląskich 22, [www.pwst.wroc.pl](http://www.pwst.wroc.pl)

Wydział Zamiejscowy Lalkarski we Wrocławiu

53-148 Wrocław, ul. Jastrzębia 18/20, [www.pwst.wroc.pl](http://www.pwst.wroc.pl)

Akademia Teatralna im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie

00-246 Warszawa, ul. Miodowa 22/24, [www.at.edu.pl](http://www.at.edu.pl)

Wydział Sztuki Lalkarskiej w Białymstoku

15-092 Białystok, ul. Sienkiewicza 14, [www.atb.edu.pl](http://www.atb.edu.pl)

Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi

90-323 Łódź, ul. Targowa 61-63, [www.filmschool.lodz.pl](http://www.filmschool.lodz.pl)

## **Możliwości awansu w hierarchii zawodowej**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

W zawodzie aktora awans zawodowy jest jak najbardziej możliwy. W przypadku jednych aktorów następuje on szybko i niespodziewanie, w przypadku innych bardzo powoli, a niektórzy nie doświadczają go w ogóle albo w bardzo znikomym stopniu. Awans może być tu rozumiany na wiele sposobów. Z pewnością są nim prestiżowe nagrody festiwali filmowych czy teatralnych, gdzie profesjonalna komisja kwalifikuje zwycięskich aktorów, ale są także festiwale czy konkursy, gdzie publiczność typuje swojego zwycięzcę. Takie nagrody czy wyróżnienia często sprawiają, iż aktor obsadzany jest w przedstawieniach czy filmach w rolach głównych, bądź szczególnie wymagających rolach drugoplanowych.

Aktorskim awansem jest także współpraca z najlepszymi reżyserami, która zawiązuje się na ich specjalną prośbę, bowiem także i dla reżysera praca z najlepszymi aktorami

daje dużą możliwość sukcesu. Aktorzy znajdujący się na najwyższych pozycjach w rankingach, najczęściej nie muszą już uczestniczyć w castingach, gdyż to im proponowane są role i nierzadko sami mogą dyktować warunki współpracy.

Wraz z awansem zawodowym rośnie sława, powiększa się rzesza wielbicieli, ale także gaże za kolejne role, co niewątpliwie jest wyznacznikiem sukcesu.

## **Możliwości podjęcia pracy przez dorosłych**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

Aktorem zawodowym można zostać w każdym wieku, bo jeżeli wykształcenia nie da uczelnia wyższa (czasem są limity wieku dla studentów), zawsze pozostaje możliwość zdania egzaminu eksternistycznego (od 22 lat wzwyż). Obszar możliwości realizacji zawodowej w filmie czy teatrze jest na tyle duży, że potrzebni są aktorzy w różnym wieku i z różnym doświadczeniem życiowo- zawodowym.

Szerokie możliwości otwierają przed osobami chcącymi wykonywać zawód aktora castingi. Wszyscy mają w nich równe szanse. O zwycięstwie i otrzymaniu roli decyduje talent oraz stopień, w jakim kandydat odpowiedział na zapotrzebowania reżysera czy producenta, pod względem umiejętności, wieku, wyglądu itd.

Nie można więc określić górnej czy dolnej granicy wieku w tym zawodzie. Jest to w każdym przypadku uwarunkowane specyfiką sztuki lub scenariusza.

## **Możliwości zatrudnienia**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

Aktorzy mogą być zatrudnieni w teatrach dramatycznych, lalkowych, muzycznych, słuchowiskach radiowych, w filmach, serialach, mogą być konferansjerami, prezenterami telewizyjnymi, pracować na estradzie w kabaretach czy własnych monologach, zająć się piosenkarstwem aktorskim, grać w reklamach telewizyjnych, pozować do zdjęć, aż w końcu – być nauczycielami aktorstwa w różnych miejscach i na różnych poziomach edukacji.

Aktorzy często łączą pracę stałą w teatrze (na umowę o pracę czy kontrakt) z pracą dodatkową. Wynika to najczęściej z niskich gaży w teatrach. Agencje aktorskie, w których zrzeszeni są aktorzy, pomagają im w poszukiwaniu dodatkowych zajęć, tym samym promując aktora. Wielu aktorów także z powodów finansowych otwiera własną działalność gospodarczą, by móc we własnym zakresie poszukiwać dodatkowe aktorskie zadania.

## **Zawody pokrewne**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

konferansjer

piosenkarz

spiker telewizyjny

śpiewak

aktor lalkowy, aktor mim

reżyser

tancerz

muzyk

animator kultury

sufler

### **Polecana literatura**

*Ostatnia aktualizacja 09.2009*

J. Grotowski, Ku teatrowi ubogiemu, 2007.

T. Kudliński, Vademecum teatromana, 1985.

S. Book, Podręcznik dla aktorów, 2006.

K. Stanisławski, Praca aktora nad rolą, 1953.

K. Stanisławski, Praca aktora nad sobą, 1954.

K. Braun, Wielka reforma teatru w Europie, 1984.

Z. Raszewski, Krótka historia teatru polskiego 1990.

B. Wieczorkiewicz, Sztuka mówienia 1977.